

J. H. Krchovský

JAZYK MI LEZE Z ÚST A HLAVA SE MI TOČÍ
nemohu snést ten pohled, pohled vlastních očí
a stísňující, neodbytný pocit viny
– já nejsem já. A nejsem ani nikdo jiný
(*Básně*, Brno: Host, 1998)

BYLO MI DNESKA TAK SMUTNO Z MÝCH VLASTNÍCH SLOV,
jimiž furt naříkám, jak žiju stěží
tak jsem si v podvečer zašel sám na hřbitov
abych si upřesnil, co je to Nežít
Chodím a přemýšlím; přituhlo, stmívá se
nemám se k odchodu, postávám před branou
a koukám se strachem na vločky ve vlasech
jestli v nich roztají, anebo zůstanou

Slyším však hrobníka: „Hej, pane, zamykám
mrtví chtěj taky spát, běžte už domů!“
poslušně odcházím, proboha, ale kam?!
vracím se k aleji hřbitovních stromů
(*Básně*, Host: Brno, 1998. Část psaná kurzívou ve videu nezazní)

ADVENT

Co samo nezhyne, to lidé povraždí...
sněhem se ubírám k vzrostlému smrku
balíček s provazem nesu si v podpaží
Vánoce na krku, Vánoce z krku

Zas Dušičky... A všude svíčky, květy, věnce
žalostný svátek postmortální existence
kdy každý pláče, vesměs na nesprávném hrobě...
to já svůj hrob a sebe v něm mám stále v sobě
(Brno, listopad 2003)

(*Nad jedním světem*, Host, 2004)

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA V OPAVĚ

TENTO MATERIÁL VZNIKL V RÁMCI VÝUKY PŘEDMĚTŮ
POPULARIZAČNÍ WORKSHOP, TVŮRČÍ PSANÍ A VÝJEZDNÍ
WORKSHOP OBORU AUDIOVIZUÁLNÍ TVORBA NA FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTĚ SLEZSKÉ UNIVERZITY V OPAVĚ

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

J. H. KRCHOVSKÝ: VÝBĚR Z VERŠŮ

Co mě by těšilo, není; ach, není tu...
z čeho se radovat – čím dál blíž zenitu?
ale jo, přece jen: mám radost z nových bot!
to se to půjde teď... když už jde o život

Březen 2014

(*Já už chci domů*, Host, 2015)

AUTOR, TEXT, INTERPRETACE

Básník a hudebník J. H. KRCHOVSKÝ (vlastním jménem Jiří Hásek) je jedním z neoriginálnějších autorů na scéně současné české poezie. Před rokem 1989 jeho verše kolovaly toliko ve strojopisech či byly dostupné poměrně úzké čtenářské skupině coby součást samizdatových periodik a sborníků poezie (např. ve výběrech *Už na to seru, protože to mám za pár* či *Na střepech volnosti*). Do širšího povědomí tato tvorba pronikla až v porevolučních letech, jednotlivé texty byly postupně otiskovány v kulturních a literárních časopisech a výbor z veršů *Noci, po nichž nepřichází ráno* (vydaný roku 1991) se v tomto smyslu stal jakousi pozdní Krchovského ouverturou – kulturní veřejnosti představil velmi osobitého básníka, jehož tvorba si získala zasloužené uznání u čtenářů i literární kritiky.

Mnohé napoví již zvolený básnický pseudonym, stejně jako obálka výše zmíněné knihy (autor je na ní zpodoběn coby svého druhu romantický aristokrat, přičemž jeho výrazně stylizovaný černobílý portrét kombinuje polohy jakési prvosignální démonické monstrozity, starosvětského estétství i ironické, černě-humorné nadsázky). Následující verše se pak odvíjejí přesně v řádu této hry. Dominantním způsobem stylizace lyrického subjektu je role do tmy zalezlého solitérního tvora, jenž se bojí světla, prochází se v noci po hřbitovech a vyhýbá se lidem – je jaksi vyprázdněn, bez vitální energie, utopen v pocitech marnosti a zbytečnosti a jeho příbytek je podivným hnízdem tmy, stínů, snů a svérázné schizofrenie. Provází jej cosi jako existenční stihomam a neustálé sebezpochybňování a sebegumování, na světě se cítí být nepatřičným hostem (jednou ze stylizací je i poloha oživlé mrtvoly). Krchovského básnický hrdina je zkrátka uhranut vším tím, co znejišťuje jeho identitu a samozřejmou existenci, je mu vlastní umanutá sebestřednost a zároveň nepřekonatelná, obsesivní rozštěpenost svého „já“.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA V OPAVĚ

TENTO MATERIÁL VZNIKL V RÁMCI VÝUKY PŘEDMĚTŮ
POPULARIZAČNÍ WORKSHOP, TVŮRČÍ PSANÍ A VÝJEZDNÍ
WORKSHOP OBORU AUDIOVIZUÁLNÍ TVORBA NA FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTĚ SLEZSKÉ UNIVERZITY V OPAVĚ

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

J. H. KRCHOVSKÝ: VÝBĚR Z VERŠŮ

Těmto stavům a prožitkům na hranicích iluze a skutečnosti odpovídají i reálie veršů, např. často užívaný motiv zrcadla – lyrický subjekt je fascinován vlastním stínem či odrazem (pohlížení do zrcadla se u něj mění v činnost až obsesivní), stává se věčným zápasníkem se zrcadly, přičemž oné „druhé straně“ přiznává jistou autonomii („jsem býk a natírám se na červeno/ dráždím tak zrcadlo/ a ono dráždí mne/ máme jenom stejné jméno/ navzájem se vraždíme.../ se sklopenou hlavou/ nabíháme proti mně/ ničí nás, že nezjistíme/ kdo je uvnitř a kdo vně...“). Zrcadlo je v Krchovského poezii symbolickým prvkem široké palety významů, funguje jako médium permanentní nejistoty o sobě samém, coby úběžník metafyzické touhy po absolutnu i jako zdroj sebeironie a výsměchu („ranil mne/ urazil, potupil, nakrk mě!/ ten sviňák v zrcadle zas se mi smál!/ rád bych ho konečně viděl už na prkně/ - pak ať se posmívá, že chci žít dál!“). Tyto básně téměř vždy jsou, ať už explicitně či ve svém druhém významovém plánu, jakýmsi usilovným, dostředivě orientovaným (a patrně nikdy neskončivším) průzkumem, hrou na sebe sama, něčím jako sebeobjímáním skrze neustálý rozvrat vlastního já.

J. H. Krchovský ve svých rytmiicky přesných verších s oblibou využívá míšení různých jazykově stylistických rovin, mezaliance tzv. vysokých a nízkých motivů, narušování vzletných konvenčních představ pointováním romantických a patetických klišé do kontrastních významů („Ach to jaro! Strašná vůně s nekonečným smradem...“; „vybírám si z vlasů lupy/ jak lístky květů jasmínu“). V provokativně blasfemických gestech (s rysy exhibicionismu a obscénní erotiky) jeho básnického hrdiny se groteskně snoubí komické prvky s tragickými, delirantně snové výjevy či suicidální a morózní stavy a prožitky se ve verších realizují za použití osobitých oxymórů a paradoxů. V básních bez vůně a jasných barev se polohy humorně cynické prostupují s pocitem trapnosti a vyostřeným sarkasmem a sebeironií.

V souvislosti s básnickou tvorbou J. H. Krchovského se v některých kritických statích (ne vždy s přesvědčivou argumentací) počalo hovořit o tzv. „neodekadenci“. Nicméně za vší onou funebrální garderobou a škálou provokativních masek a stylizačních rekvizit je možno zahlédnout zklamávanou touhu a bolest osamělé citlivé bytosti – typem výstavby svého lyrického subjektu tak Krchovského poezie upomíná např. na tvorbu Františka Gellnera.

Svou svéráznou poetiku autor precizoval a rozvíjel i v dalších výběrech a sbírkách poezie (*Leda s labutí*, *Poslední list*, *Dvojité dno*, *Já už chci domů* apod.). Některé jeho básně se dočkaly zhudebnění (většinou kapelami pocházejícími z prostředí tzv. undergroundu), J. H. Krchovský sám pak vlastní veršované texty od roku 2006

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

J. H. KRCHOVSKÝ: VÝBĚR Z VERŠŮ

zhodnocuje i coby zpěvák a kytarista při vystoupeních se skupinou Krch-off band. V nizozemském Leidenu byla před časem v rámci mezinárodního literárního projektu fasáda jednoho z tamních domů okrášlena Krchovského básní *Na samém konci*.

Náměty pro další práci s textem:

Co si představujete pod pojmem dekadence?

Které motivy (reálie, situace či prožitky) považujete za tzv. vysoké a které za tzv. nízké?

Pokuste se vysvětlit výraz „groteskní“.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA V OPAVĚ

TENTO MATERIÁL VZNIKL V RÁMCI VÝUKY PŘEDMĚTŮ
POPULARIZAČNÍ WORKSHOP, TVŮRČÍ PSANÍ A VÝJEZDNÍ
WORKSHOP OBORU AUDIOVIZUÁLNÍ TVORBA NA FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTĚ SLEZSKÉ UNIVERZITY V OPAVĚ

PRACOVNÍ LIST – VIZUALIZACE

Cíl: Do literatury, zvláště pak poezie, nepatří jen „lyrické“, „krásné“, „poetické“ motivy, ale i obrazy zmaru, smutku, deprese. Zároveň ale je také poezie prostorem pro ironii a hru, ne všecko, co tu říká lyrický subjekt, si také myslí a prožívá básník, často může jít jen o jeho stylizaci. Vždy jde spíše o výslednou náladu a obraz než analýzu duše tvůrce.

Úvodní báseň nás i rytmicky vrhne do světa jakéhosi prozření: „JAZYK MI LEZE Z ÚST A HLAVA SE MI TOČÍ/ nemohu snést ten pohled, pohled vlastních očí/ a stísnující, neodbytný pocit viny/ – já nejsem já. a nejsem ani nikdo jiný.“ O jaký rytmus se jedná? (Jde o trochej, tedy rytmus, který působí jako náraz, jako prudká řeč, nemá vzletnost a dynamiku jambu, ale nemá také pomalost a osudovost daktylu, není ani zcela podobný běžné řeči jako daktylotrochej. Je razantní a upozorňuje na prudkost vyřčeného.)

Co je tím prozřením? (Lyrický subjekt vychází z pohledu sám na sebe – ve vizualizaci není tento stav „vidět“, protože zachycuje až situaci „po“ prozíravém pohledu: subjekt se uviděl v zrcadle – o motivu zrcadla už se psalo výše – a najednou z této situace vychází další věci – nejsem sám sebou, nerozhoduji o sobě, vždyť ani nevypadám tak, jak bych si sám sebe představoval.)

Proč je v záběru komár? (Zas – je to cosi neovladatelného, všudypřítomného a otravného, pije nám krev, ať chceme nebo ne. Zároveň může být obrazem nekomfortu.) Proto i situace rána, protože ráno se právě díváme do zrcadla, je to chvíle, kdy jednak analyzujeme předešlý den a jednak plánujeme další.

Podporuje tento pocit prozření i hudba? Je přece ještě rychlejší než přednes...

V druhé části se mění optika i rytmus – jaký je? (Do pozornosti vstupují tříslabičné celky, tedy daktyl, právě se svou osudovostí, trvalostí a pomalostí: „BYLO MI DNESKA TAK SMUTNO Z MÝCH VLASTNÍCH SLOV./ jimiž furt naříkám, jak žiju stěží/ tak jsem si v podvečer zašel sám na hřbitov/ abych si upřesnil, co je to Nežit// Chodím a přemýšlím; přituhlo, stmívá se/ nemám se k odchodu, postávám před branou/ a koukám se strachem na vločky ve vlasech/ jestli v nich roztají, anebo zůstanou“) Zde je báseň ukotvená v konkrétním prostoru, čím je dán? Jaká je jeho perspektiva? (Střídá se perspektiva, vnější, určující místo – podvečer, hřbitov,

stmívání, brána. S perspektivou vnitřní: lyrický subjekt je se sebou v kolizi, přesněji: je v kolizi s jakousi obecnou „náladou“ splínu a smutku: „jimiž furt nařikám, jak žiju stěží“. Řešení je ale v oblasti sebeironie, podtrženo ještě i rýmem: „abych si upřesnil, co je to nežít.“)

Jak zde fungují rýmy: slov – hřbitov; stěží – nežít; stmívá se – ve vlasech; před branou – zůstanou? (V první polovici jako protiklady vysokého a nízkého, vznešeného a tělesného, ve druhém jsou spíše součástí stupňované situace: nakonec se subjekt upíná k nemožnosti, k pomíjivosti sněhu, což je ještě podpořeno ve vizualizaci nevyužitým záběrem, kdy je celá situace „shozena“, ponížena ještě o rozměr velmi tělesného, osobního a fyzického dialogu s hrobníkem.)

Dokážete si představit jiné vizuální řešení než toto, jdoucí přímo k tématu básni? Třetí a čtvrtá část opět postihuje především ironickou rovinu Krchovského poezie, kde vznešené, usebrané, veliké (Vánoce) je doslova pošlapáváno lidským jednáním. Odtud i obrazová složka, která se nedrží konkrétních reálií (smrk, provaz, oběšenec, vánoční ozdoby), ale sleduje obecné znechucení lyrického subjektu.

Jaký význam tu podle vás mají ony hroudy země? Co symbolizuje pohled postavy na sochu? Proč je v závěru této sekvence použitý drát? (Hroudy země mohou být jednak skutečně realistickým dokreslením krajiny, ale též obrazem vysychání, odumírání, apokalypsy způsobené lidským jednáním. Socha je jakousi připomínkou, že všechny tyto svátky – Vánoce a Dušičky – měly svůj duchovní a sociální rozměr, dnes jsou jen přehlídkou přepychu. Drát může být též aluzí na minulý režim, který jaksi formoval autorovo já, nebo lépe já celé jedné generace obehnané plotem, čímž do ní vsadil semeno velmi podstatné nedůvěry v cokoli vznešeného.)

V závěrečné části je sebeironie potvrzena silnou pointou. **Jakou aluzí je vyvolán pocit kontrastu vysokého a nízkého?** (Odkazem na lidovou píseň *Ach není tu není, co by mě těšilo*, dále pak použitím eufemismu „zenit“ místo smrti; druhá polovina, i díky své mluvnické dikci, nakonec směřuje k brutální sebeironii, protože i prostá chuze je v závěru konfrontována s malostí lidského údělu, s vědomím smrti: „Co mě by těšilo, není; ach, není tu.../ z čeho se radovat – čím dál blíž zenitu?/ ale jo, přece jen: mám radost z nových bot!/ to se to půjde teď... když už jde o život.“)

O jaký jde rytmus? (Znova jsme na rovině daktylské, osudové, zde podpořené o jakousi funebrálnost a vědomí smrti.)

MODERNÍ POEZIE DO ŠKOL

J. H. KRCHOVSKÝ: VÝBĚR Z VERŠŮ

Proč se v závěru vizualizace opakuje úvodní scénérie? V čem se liší? (Opakuje se nejspíše proto, aby evokovala koloběh života a času, že se toto děje a bude dít, každý den. Liší se pochopitelně v pozicích světla, které na počátku vycházelo a teď zapadá.)

Poezie J. H. Krchovského tedy ukazuje, že opravdově a důsledně lze promyslet, probydlet a prožít současný svět i bez velkých slov, i v gestu šaška, opilce, ironika, flamendra, že zkrátka podobou a formou slov se ještě neurčuje charakter toho kterého autora, že pro náš život, pro naše bytí zde je podstatnější intenzita prožitku, pro báseň pak spíše intenzita obrazu než jakási pravdivost básně.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA V OPAVĚ

TENTO MATERIÁL VZNIKL V RÁMCI VÝUKY PŘEDMĚTŮ
POPULARIZAČNÍ WORKSHOP, TVŮRČÍ PSANÍ A VÝJEZDNÍ
WORKSHOP OBORU AUDIOVIZUÁLNÍ TVORBA NA FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTĚ SLEZSKÉ UNIVERZITY V OPAVĚ